

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ר ע
בעריכת נחמה ליבוביץ שנת העשרים וארבע

דברים (תשכ"ה)

הפסרה
ישעיה פרק א'

א. מ'. לולא ה' צבאות הותיר לנו שריד כמעט כסדום היינו לעמורה דמינו.
1. רש"י ד"ה לולא... הותיר לנו שריד: מאליו וברחמיו ולא בצדקותינו, "כמעט כסדום היינו" - כולנו כלים.

ראב"ע ד"ה לולא וגו' : דברי הנביא בעבור ישראל.
" כמעט: דבק עם "שריד" בעבור טעם המפטיק, כי עיקר גדול הוא לשמור דרך המעשים.

- (א) מה הקשי בפסוקנו שאותו מיישב הראב"ע בד"ה הראשון "לולא"?
- (ב) מה החבדל בין פירוש רש"י לפירוש ראב"ע?
- (ג) למי משניהם יש להביא סיוע סתהלים צ"ד י"ז ולמי משניהם סתהלים ק"ה י"ב?

2. תרגום יונתן: כאנשי סדום אבנא וכיתבי עמורה אשתדינא

xx כיצד הבין תרגום יונתן את הפעלים "היינו" - "דמינו"?

מ': לולא ה' צבאות הותיר לנו שריד כמעט כסדום היינו לעמורה דמינו.
י': שמעו - דבר ה', קציני סדום האזינו תורת אלוקינו, עם עמורה.

אבן כספי ד"ה כמעט: תאר לשריד כי אנשי כנסת הגדולה ידעו, שכן כונן סתור הספר ואין לנו אחריהם ז"ל כלום בכל ספרי הקודש.
ד"ה כסדום היינו: זת מענין שם הדמינו, שחתבאר ענינו ב"מה שאחר הטבע".

רמה שיאמר עוד במוחלט "קציני סדום עם עמורה" הוא מענין הוא הוא שהתברר ענינו סטה, והכל נכון אצל יודע העברי וההגיון, כי תחילה אמר שבעבור השארותי השריד אין דמיון ביניהם ובין סדום ועמורה, ואחר יאמר, כי הם סדום ועמורה.

ואני לא אוכל להאריך, שכל האריכות לא יועיל לסכלים, ודי בקצור למשכילים.

- 1) מה עמדתו בשאלת "כמעט", האם היא כדעת רש"י או כדעת ראב"ע?
- x 2) מהו הקשי האחר המתפרש בדבריו וכיצד הוא מיישבו?
- x 3) נגד איזו סכלות של "הסכלים" סופנים דברי רוגזו?
- xx 4) פרש את דבריו המסומנים בקו.

ג. כ"ג ציון במשפט תפדה

רש"י ד"ה במשפט תפדה: ע"י שיהיו בה עושי משפט תפדה טעונוחיה.
" ושביה: עושי תשובה שבחוכה.

ראב"ע ד"ה ציון: בעבור המשפט תפדה מיד סנחליב.
" ושביה: יפדו הם שעשו תשובה.

רד"ק ד"ה ציון במשפט: שיעשו ישראל תפדה, כלומר: יפדו הם וישובו לה.
ובצדקה שיעשו, ישובו לה הגולים טמנה וזתו "ושביה בצדקה".

אבן-כספי ד"ה במשפט: וכן בצדקה: הנה הלשון סובל שיהיו הפועלים באלה השם או ישראל, וגם הכל ביחד, אבל היותר נכון ועיקר נכאן הוא, שיהיה רומז לישראל, שהפכו הוא "ושבר פושעים וחמאים", כי פושעים וחמאים שני מינים וגם כי כל אחד מהם כביס, ורבים בעוונותינו.

שו"ל ד"ה ציון במשפט הפדה: שרש פדה איננו נאמר על פדיון טבויים בלבד, אלא על הצלה מכל צרה וצוקה.

"ושביה: כמו וישוביה, כמו (תהל' כ"ג) "ושבתי בבית ה' לארך ימים", שהוא כמו "וישבתי", וכן (ירמיהו ט"ב י') "אם שוב תשובו בארץ הזאת ובניתי אתכם ולא אהרס", שהוא כמו "אם ישוב", וכן (ירמ' ד' א') "אם תשוב ישראל נאום ה' אלי תשוב", תשוב השגי ענינו - תעמוד כאלו כתוב תשב (בצירה), והנה "ישב" ו"שוב", כמו "יטב" ו"טוב"; "ינק" ו"נוק";

ולא נכון לפרש "ושביה" ענין תשובה, כי אין טעם... גם אין לפרש "ושביה" - החוזרים מן הגלות, כ... .

... והנה הנבואה הזאת נאמרה בימי יחזקיה והמכוון בה לבשר מפלת שבנא אשר על הבית, ושמשלתו תינתן לאיש צדיק (אליקים בן חלקיהו), כי אחר שהנביא קורא לאליקים עבד ה' (כ"ב ב') יש להאמין שהעומד על בית המלך הסיר השופטים הרשעים והעמיד צדיקים תחתם, אע"פ שלא בזכר זה במלכים ובדברי הימים המקצרים הרבה בקורות הפרטיות.

דליטש (אחד מחכמי אוה"ע 1866, בתרגום דבריו מלועזית) משפטו של אלוקי הצדק הוא האמצעי אשר בו תפדה ציון ואלה בתוכה החוזרים בתשובה, משפט אשר בו ישבר כוחם של חסאים ופושעים... . (ובדומה כל חכמי האומות, וע' עלון הדרכה).

פרוקש (אחד מחכמי אוה"ע 1930 בתרגום מלועזית) אין ב"ת "במשפט" "בצדקה" בני"ת התמורה, המחיר, אלא ב"ת לציון האופן, זו הצורה בה תבצע הפדות, הפדות תבוא בכח המשפט האלוקי והצדקה האלוקית.

- (1) מה הם הקשיים בפסוק זה שעליו עומדים המפרשים?
- (2) כמה פרושים שונים נאמרו במפרשים דלעיל ל"שביה"?
- x (3) התוכל לשער, למה דחה שד"ל את פרוש "שביה" - השבים בתשובה?
- x (4) התוכל לשער, למה דחה שד"ל את פרוש "שביה" - החוזרים אליה מן הגלות?
- x (5) במה שונים חכמי הגויים מכל פרשנינו?
- (6) מי מפרשנינו המרובאים לעיל ראה אף הוא אפשרות זו של פירוש ודחה אותה?
- x (7) דליטש מסתמך בפרושו על ישע' ד' פסוק ד' וכן על ישע' ה' ט"ז; האם פסוקים אלה מהווים ראיה מכרעת אם לא?
- x x (8) איזו משתי התפישות של "במשפט" בצדקה נראית לך פשוטו של מקרא בהתחשב עם החקשר?

מתוך דברי המדרש

טריך סוררים וחברי גנבים כולו אוהב שוחד ורודף שלמונים.

סיקתא דרב כהנא ("איכה")

א"ר ברכיה: מעשה באשה אחת שנגנב מיחס שלה, והלכה לקבול עליו לדיין ומצאתו שפות על גבי כירתו.

מעשה באיש אחד שנגנבה סליתו, ובא לקבול עליה לדיין ומצאה מוצעת על גבי מיסתו.

אמר ר' לוי: מעשה באשה אחת שכבדה לדיין מנורה אחת של כסף והלך אנטידיקוס (= בעל הדין שכנגדה) שלה וכבדו סייח של זהב, לסחר אתה ואישתלחת דינה הפוך, אמרה לו: "מרי, ינהר דיני קודמך כההוא מנורתא דכספא" (= יאיר דיני לפניך במנורת כסף), אמר למ: "ומה אעשה לך, וכפה הסייח את המנורה" (= רבעט הסייח בטנורה) הוא הוא דכתיב "כולו אוהב שוחד" - שהיו כולם אוהבים את הגזל - "ורודף שלמונים" - שלם לי ואשלם לך.

- (1) מהו הדיוק בלשון פסוקנו שעליו נאמרו שתי המעשיות הראשונות?
 - (2) בעל "כלי פז" (לאניאדו על ס' ישעיה) מקשה על סוף המעשה השלישי: מהו "הה"ד' כולו אוהב שוחד" - שהיך' כולם אוהבים את הגזל', נראה שהודשן מהפך אוהב שוחד לאוהב גזל שהם בלתי מתייחסים?
- הסבר מדוע מוצדקת המסקנה של אוהב גזל (שהוא כולל בתוכו גם את השוחד) לגבי הספור השלישי?